Lineární nezávislost

Helena Říhová

FBMI

8. října 2010

Obsah

Definice

▶ Lineární kombinací (LK) vektorů $\boldsymbol{x}_1, \boldsymbol{x}_2, \ldots, \boldsymbol{x}_n \in L$, kde L je LP, rozumíme vektor

$$\boldsymbol{x} = \sum_{i=1}^{n} k_i \, \boldsymbol{x}_i, \quad \text{čísla } k_i \in \mathbf{R}, \; i = 1, 2, \ldots, n$$

jsou koeficienty lineární kombinace; $\quad \boldsymbol{x} \in L$. ◀

Jsou-li všechny koeficienty lineární kombinace nulové, nazýváme kombinaci triviální. Je-li alespoň jeden koeficient nenulový, lineární kombinace je netriviální.

Věta

Věta ▶ Triviální kombinace jakýchkoli vektorů (ovšem všechny musí být ze stejného lineárního prostoru) je rovna nulovému vektoru. ◀

Důkaz je také triviální, tak ho nebudeme dělat.

Definice lineární (ne)závislosti

Definice

▶ Skupina vektorů $\boldsymbol{x}_1, \boldsymbol{x}_2, \ldots, \boldsymbol{x}_n$ je lineárně závislá (LZ), jesliže $\exists$ netriviální lineární kombinace těchto vektorů, která je rovna nulovému vektoru.
(Tj. $\exists\, k_1, \ldots, k_n$ taková, že alespoň jedno $k_i \neq 0$ a zároveň
$$\sum_{i=1}^{n} k_i \boldsymbol{x}_i = \boldsymbol{o}.)$$
Skupina vektorů je lineárně nezávislá (LNZ), není-li lineárně závislá.
Tj. pouze triviální lineární kobinace je rovna nulovému vektoru. ◀

Příklad: ▶ Jsou dány vektory z $\mathbf{R}^3$:

$\boldsymbol{a} = (1,1,1),\ \boldsymbol{b} = (3,2,0),\ \boldsymbol{c} = (0,-1,-3).$

Zjistěte, zda jsou L(N)Z.

Řešení: Položíme $k_1\boldsymbol{a} + k_2\boldsymbol{b} + k_3\boldsymbol{c} = \boldsymbol{o}$. Máme vektorovou rovnici, která představuje soustavu tří rovnic pro tři neznámé $k_1,\ k_2,\ k_3$. Pokud má soustava jediné řešení $k_1 = k_2 = k_3 = 0$, tedy pouze triviální lineární kombinace je rovna nulovému vektoru, jsou zadané vektory LNZ. Jestliže existuje i netriviální (nenulové) řešení soustavy, to znamená, že existuje netrivilní lineární kombinace zadaných vektorů, která je rovna nulovému vektoru, pak jsou vektory LZ.

Soustava rovnic pro neznámé $k_1,\ k_2,\ k_3$ je

$$\begin{array}{rcl} k_1 + 3k_2 & = & 0 \\ k_1 + 2k_2 - k_3 & = & 0 \\ k_1 \qquad - 3k_3 & = & 0 \end{array} \rightarrow \left[\begin{array}{c} \text{napíšeme} \\ \text{matici} \\ \text{soustavy} \end{array}\right] \sim \left[\begin{array}{ccc} 1 & 3 & 0 \\ 1 & 2 & -1 \\ 1 & 0 & -3 \end{array}\right] \begin{array}{c} -1 \\ \hookleftarrow \\ \hookleftarrow \end{array} \sim$$

$$\sim \left[\begin{array}{ccc} 1 & 3 & 0 \\ 0 & -1 & -1 \\ 0 & -3 & -3 \end{array}\right] \begin{array}{c} \\ -3 \\ \hookleftarrow \end{array} \sim \left[\begin{array}{ccc} 1 & 3 & 0 \\ 0 & -1 & -1 \\ 0 & 0 & 0 \end{array}\right] \Rightarrow \begin{array}{rcl} k_1 + 3k_2 \qquad & = & 0 \\ -k_2 - k_3 & = & 0 \\ 0 & = & 0 \end{array}$$

$\Rightarrow$ Řešení je nekonečně mnoho závislých na jednom parametru

$$\boldsymbol{k} = (-3p,\ p,\ -p),\ p \in \mathbf{R}.$$

Existuje tedy netriviální lineární kombinace vektorů $\boldsymbol{a},\ \boldsymbol{b},\ \boldsymbol{c}$,

např. při volbě $p = 1$ je $\boldsymbol{k} = (-3,\ 1,\ -1)$

a dostáváme $-3\boldsymbol{a} + \boldsymbol{b} - \boldsymbol{c} = \boldsymbol{o}$. Vektory $\boldsymbol{a},\ \boldsymbol{b},\ \boldsymbol{c}$ jsou proto LZ.

Poznámka: Jsou-li vektory lineárně závislé, lze alespoň jeden z nich vyjádřit coby lineární kombinaci ostatních. Z poslední rovnice je např. $\boldsymbol{c} = -3\boldsymbol{a} + \boldsymbol{b}$. Ještě o tom bude řeč.

Příklad: ▶ Jsou dány vektory $\boldsymbol{a} = (1, 1, 1)$, $\boldsymbol{b} = (3, 2, 0)$, $\boldsymbol{c} = (0, 1, 2)$. Zjistěte L(N)Z.

Řešení: Utvoříme lineární kombinaci daných vektorů

$k_1\,(1, 1, 1) + k_2\,(3, 2, 0) + k_3\,(0, 1, 2) = (0, 0, 0)$.

a určíme, kdy je rovna nulovému vektoru. Dostaneme soustavu

$$\begin{aligned} k_1 + 3k_2 \phantom{{}+k_3} &= 0 \\ k_1 + 2k_2 + k_3 &= 0 \\ k_1 \phantom{{}+2k_2} + 2k_3 &= 0 \end{aligned} \rightarrow \begin{bmatrix} 1 & 3 & 0 \\ 1 & 2 & 1 \\ 1 & 0 & 2 \end{bmatrix} \sim \begin{bmatrix} 1 & 3 & 0 \\ 0 & -1 & 1 \\ 0 & 0 & -1 \end{bmatrix}$$

$\Rightarrow \quad k_1 = k_2 = k_3 = 0 \quad \Rightarrow$ Vektory jsou LNZ. (Žádný z nich nelze vyjádřit jako lineární kombinaci ostatních.) ◀

Příklad: ▶ Máme lineární prostor všech funkcí, definovaných na **R** a uvažujeme tři funkce $f,\ g,\ h:\quad f(x)=\sin x,\ g(x)=\cos x,\ h(x)=4.$ Zjistěte, zda $f,\ g,\ h$ jsou L(N)Z.

Řešení: Postupujeme jako v předešlém příkladu. Položíme

$\alpha f(x)+\beta g(x)+\gamma h(x)=0$ pro $\forall x\in\mathbf{R}$.

Postupně volíme vhodná x.

$$x=0:\ \alpha\sin 0+\beta\cos 0+4\gamma=0\ \Rightarrow\ \beta+4\gamma=0\quad \beta=-4\gamma$$

$$x=\frac{\pi}{2}:\ \alpha\sin\frac{\pi}{2}+\beta\cos\frac{\pi}{2}+4\gamma=0\ \Rightarrow\ \alpha+4\gamma=0\quad \alpha=-4\gamma$$

$$x=-\frac{\pi}{2}:\ \alpha\sin\left(-\frac{\pi}{2}\right)+\beta\cos\left(-\frac{\pi}{2}\right)+4\gamma=0\ \Rightarrow\quad \alpha=4\gamma$$

Rovnice splňují pouze $\alpha=\beta=\gamma=0$, a tedy vektory (funkce) jsou lineárně nezávislé. ◀

Poznámka

Poznámka: Lineární nezávislost funkcí z předchozího příkladu znamená, že žádnou z nich nemůžeme vyjádřit jako lineární kombinaci ostatních.

Ale platí: $4 = 4\,(\sin^2 x + \cos^2 x)$.

Zde ovšem na pravé straně není lineární kombinace funkcí sinus a kosinus.

Příklad: ▶ Zjistěte lineární (ne)závislost funkcí f, g, h z F_R
$f(x) = \sin^2 x,\ g(x) = 3\cos^2 x,\ h(x) = 4.$

Řešení: Vyjdeme opět z lineární kombinace

$\alpha \sin^2 x + 3\beta \cos^2 x + 4\gamma = 0$ pro $\forall x \in \mathbf{R}$ a dosadíme zvolená x.

$$x = 0: \quad 3\beta + 4\gamma = 0$$

$$x = \frac{\pi}{2}: \quad \alpha + 4\gamma = 0$$

$$x = \frac{\pi}{4}: \quad \frac{1}{2}\alpha + \frac{3}{2}\beta + 4\gamma = 0$$

Soustavu řeší: $\alpha = -12p, \quad \beta = -4p, \quad \gamma = 3p,\ p \in \mathbf{R}$

Snadno se přesvědčíme, že stejné koeficienty dávají nulovou lineární kombinaci pro $\forall\ x$. Funkce jsou tedy lineárně závislé, nebot'existuje jejich netriviální lineární kombinace, která je pro $\forall\ x$ rovna nulovému vektoru (funkci). ◀

Příklad: ▶ Máme LNZ vektory $\boldsymbol{u},\ \boldsymbol{v},\ \boldsymbol{w}\ \in L,\ L$ je LP. Definujeme $\boldsymbol{x} = 2\boldsymbol{u} - \boldsymbol{v},\ \boldsymbol{y} = \boldsymbol{u} + 3\boldsymbol{v} - 2\boldsymbol{w},\ \boldsymbol{z} = \boldsymbol{v} + a\,\boldsymbol{w},\ a \in \mathbf{R}$.
Pro které hodnoty a jsou vektory $\boldsymbol{x},\ \boldsymbol{y},\ \boldsymbol{z}$ LNZ?

Řešení: Vytvoříme lineární kombinaci vektorů $\boldsymbol{x},\ \boldsymbol{y},\ \boldsymbol{z}$ a položíme ji rovnu nulovému vektoru

$$k_1(2\boldsymbol{u} - \boldsymbol{v}) + k_2(\boldsymbol{u} + 3\boldsymbol{v} - 2\boldsymbol{w}) + k_3(\boldsymbol{v} + a\,\boldsymbol{w}) = \boldsymbol{o}.$$

Levou stranu upravíme

$$(2k_1 + k_2)\boldsymbol{u} + (-k_1 + 3k_2 + k_3)\boldsymbol{v} + (-2k_2 + a\,k_3)\boldsymbol{w} = \boldsymbol{o}$$

a využijeme LNZ vektorů $\boldsymbol{u},\ \boldsymbol{v},\ \boldsymbol{w}$.

Dostaneme soustavu

$$\begin{array}{rcl} 2k_1 + k_2 & = & 0 \\ -k_1 + 3k_2 + k_3 & = & 0 \\ -2k_2 + ak_3 & = & 0 \end{array} \rightarrow k_1 = -\frac{k_2}{2}, \quad k_3 = \frac{2k_2}{a},\ a \neq 0.$$

Dosadíme do 2. rovnice a vyjde: $\dfrac{7a+4}{2a} k_2 = 0 \quad \Rightarrow$

Je-li $a = -\dfrac{4}{7}$ soustava má ∞ řešení $\Rightarrow$ $\boldsymbol{x},\ \boldsymbol{y},\ \boldsymbol{z}$ jsou LZ.

Je-li $a \neq -\dfrac{4}{7},\ a \neq 0$ vektory jsou LNZ.

Zbývá vyšetřit $a = 0$. Zjistíme, že vektory jsou rovněž LNZ.

Závěr: Vektory $\boldsymbol{x},\ \boldsymbol{y},\ \boldsymbol{z}$ jsou LNZ pro $a \neq -\dfrac{4}{7}$.

Vlastnosti lineární (ne)závislosti

Věta ▶ Máme vektory $\boldsymbol{x}_1, \boldsymbol{x}_2, \ldots, \boldsymbol{x}_n$, které jsou prvky lineárního prostoru L. Pak platí:

1) LNZ nebo LZ vektorů $\boldsymbol{x}_1, \boldsymbol{x}_2, \ldots, \boldsymbol{x}_n$, se nezmění při změně pořadí vektorů.
2) Je-li pro nějaké $i \in \{1, 2, \ldots, n\}$ $\boldsymbol{x}_i = \boldsymbol{o}$, jsou vektory LZ.
3) Jestliže $\exists\, i, j$ tak, že $\boldsymbol{x}_i = \boldsymbol{x}_j$, jsou vektory LZ.
4) Jsou-li $\boldsymbol{x}_1, \ldots, \boldsymbol{x}_n$ LZ a $\boldsymbol{x}_{n+1} \in L$, pak $\boldsymbol{x}_1, \ldots, \boldsymbol{x}_n, \boldsymbol{x}_{n+1}$ jsou též LZ.
5) Jsou-li $\boldsymbol{x}_1, \ldots, \boldsymbol{x}_n$ LNZ, pak i $\boldsymbol{x}_1, \ldots, \boldsymbol{x}_{n-1}$ jsou LNZ.
6) Samotný vektor $\boldsymbol{x}_1$ braný jako skupina je LNZ, právě když $\boldsymbol{x}_1 \neq \boldsymbol{o}$. ◀

Vlastnosti lineární (ne)závislosti

Důkaz: ▶

ad 1) O L(N)Z vektorů rozhoduje jejich lineární kombinace, a ta se záměnou pořadí vektorů nemění (sčítání vektorů je komutativní).

ad 2) Předpokládáme, že $\boldsymbol{x}_1 = \boldsymbol{o}$, pak pro $k_1 = 1$,

$k_2 = k_3 = \ldots = k_n = 0$ je $\displaystyle\sum_{i=1}^{n} k_i \boldsymbol{x}_i = \boldsymbol{o}$

netriviální LK rovná nul. vektoru, $\Rightarrow$ vektory jsou LZ.

ad 3) Předpokládáme $\boldsymbol{x}_1 = \boldsymbol{x}_2$. Stačí volit $k_1 = -k_2,\ k_i = 0$ pro $i = 3, \ldots, n$ a máme netriviální LK, která je rovna nulovému vektoru.

Vlastnosti lineární (ne)závislosti

ad 4) $\boldsymbol{x}_1, \ldots, \boldsymbol{x}_n$ jsou LZ $\Rightarrow$ $\exists$ netriviální LK $\sum_{i=1}^{n} k_i \boldsymbol{x}_i = \boldsymbol{o}$.

Pak ale lineární kombinace $\sum_{i=1}^{n+1} k_i \boldsymbol{x}_i$, kde $k_{n+1} = 0$, je netriviální a rovna nulovému vektoru.

ad 5) $\boldsymbol{x}_1, \ldots, \boldsymbol{x}_n$ jsou LNZ, předpokládáme, že $\boldsymbol{x}_1, \ldots, \boldsymbol{x}_{n-1}$ jsou LZ.

Potom musí existovat netriviální LK $\sum_{i=1}^{n-1} k_i \boldsymbol{x}_i = \boldsymbol{o}$.

Podle bodu 4) $\Rightarrow$ $\exists$ netriviální LK $\sum_{i=1}^{n} k_i \boldsymbol{x}_i = \boldsymbol{o}$, což je spor, takže vektory $\boldsymbol{x}_1, \ldots, \boldsymbol{x}_{n-1}$ jsou LNZ.

Vlastnosti lineární (ne)závislosti

ad 6) Je-li vektor $\boldsymbol{x}_1 = \boldsymbol{o}$, je podle bodu 2) LZ.

Předpokládáme $\boldsymbol{x}_1 \neq \boldsymbol{o}$.
Je-li $\boldsymbol{x}_1$ LZ, $\exists\, k \neq 0$, že $k\,\boldsymbol{x}_1 = \boldsymbol{o}$. Podle vlastností nulového vektoru by však muselo $\boldsymbol{x}_1 = \boldsymbol{o}$. To je spor s předpokladem, a tedy $\boldsymbol{x}_1 \neq \boldsymbol{o}$ je LNZ. ◀

Příklad: ▶ Máme vektory $\boldsymbol{x}_1, \dots, \boldsymbol{x}_m$ z lineárního prostoru $\mathbf{R}^n$.
Dokažte, že pro $m > n$ jsou vektory LZ.

Důkaz: Sestavíme lineární kombinaci

$$\sum_{i=1}^{m} k_i \boldsymbol{x}_i \quad \text{a položíme ji rovnu nulovému vektoru.}$$

To představuje n rovnic pro m neznámých $k_1, \dots, k_m$.
Provedeme Gaussovu eliminaci a získáme n' rovnic, kde $n' \leq n$, $n' < m$
$\Rightarrow$ $m - n'$ neznámých můžeme libovolně volit, tedy i nenulově
$\Rightarrow$ vektory jsou LZ. ◀

Důsledek

Jsou-li n-složkové aritmetické vektory lineárně nezávislé, je jich nejvýše n.

Je-li n-složkových vektorů víc než n, jsou určitě LZ.

Příklad: ▶ Jsou dány vektory:
$x_1 = (1,2,3),\ x_2 = (0,1,1),\ x_3 = (0,2,1),\ x_4 = (1,1,-1),\ x_5 = (2,1,0)$.
Dokažte, že jsou LZ.

Řešení: Ukážeme, že existuje netriviální LK daných vektorů, která je rovna nulovému vektoru.

$$\sum_{i=1}^{5} k_i \boldsymbol{x}_i = \boldsymbol{o}$$

Vektory mají 3 složky, dostaneme tedy 3 rovnice pro 5 neznámých $k_1, \dots k_5$. Matici příslušné soustavy jsme postupně upravili

$$\begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 & 1 & 2 \\ 2 & 1 & 2 & 1 & 1 \\ 3 & 1 & 1 & -1 & 0 \end{bmatrix} \begin{matrix} -2 & -3 \\ \hookleftarrow & \\ & \hookleftarrow \end{matrix} \sim \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 & 1 & 2 \\ 0 & 1 & 2 & -1 & -3 \\ 0 & 1 & 1 & -4 & -6 \end{bmatrix} \begin{matrix} \\ -1 \\ \hookleftarrow \end{matrix} \sim$$

$$\sim \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 & 1 & 2 \\ 0 & 1 & 2 & -1 & -3 \\ 0 & 0 & -1 & -3 & -3 \end{bmatrix} \Rightarrow k_4,\ k_5 \text{ můžeme volit,}$$

tj. existuje netriviální lineární kombinace daných vektorů,
tudíž jsou LZ. ◀

Věta

Věta ▶ Předpokládáme $n \geq 2$. Vektory $\boldsymbol{x}_1, \ldots, \boldsymbol{x}_n$ jsou LZ právě, když $\exists\, r \in \{1, \ldots, n\}$, že

$$\boldsymbol{x}_r = \sum_{\substack{i=1 \\ i \neq r}}^{n} k_i \, \boldsymbol{x}_i$$

To znamená, že alespoň jeden z vektorů jde vyjádřit jako lineární kombinace ostatních.

Důsledek

Dva vektory jsou LZ právě, když jeden je násobek druhého.

Geometrické vektory

Geometrický vektor je orientovaná úsečka umístěná do počátku.

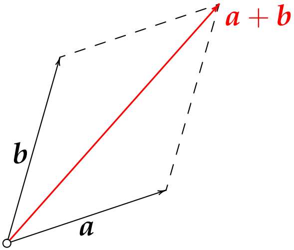

součet vektorů

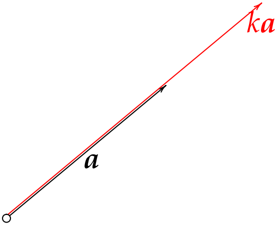

násobek vektoru

Vlastnosti geometrických vektorů

1) Dva vektory jsou LZ právě, když leží v jedné přímce.

2) Jsou dány dvě LNZ orientované úsečky, pak libovolný vektor v rovině úseček je jejich lineární kombinací.

3) Jestliže $\boldsymbol{u}$, $\boldsymbol{v}$, $\boldsymbol{w}$ leží v rovině, pak jsou LZ.

4) Jsou-li $\boldsymbol{u}$, $\boldsymbol{v}$ LNZ a $\boldsymbol{w}$ neleží v rovině $\boldsymbol{u}$, $\boldsymbol{v}$, pak $\boldsymbol{u}$, $\boldsymbol{v}$, $\boldsymbol{w}$ jsou LNZ.

5) Jsou-li $\boldsymbol{u}$, $\boldsymbol{v}$, $\boldsymbol{w}$ LNZ, pak množina všech lineárních kombinací $a\boldsymbol{u} + b\boldsymbol{v} + c\boldsymbol{w}$ představuje úsečky, jejichž koncové body vyplní celý prostor $\mathbf{R}^3$.